

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE

TEZĂ DE DOCTORAT

Practici multilingve: expresii de tip languaging și code-switching ale studenților Erasmus vorbitori de engleză Lx și L1
în medii academice superdiverse

- Studiu de caz -
Rezumat

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof. Univ. Emerit Dr., Ștefan OLTEAN

STUDENT DOCTORAND:

Oana Teodora PAPUC

Cluj-Napoca

2019

CUPRINS

MENȚIUNI	1
ABSTRACT	3
CUPRINS	5
INTRODUCERE	10
CAPITOLUL 1:	17
MULTILINGVISM – O PREZENTARE TEORETICĂ DE CONCEPTE CHEIE	17
Partea 1.1. Introducere	17
Partea 1.2. Fundamentare științifică	18
1.2.1 Ideologii multilingve versus ideologii monolingve	18
1.2.2 Multilingvismeșicode-switching	22
1.2.3 Alternarea/amestecarea varietăților de limbă	30
1.2.4. Multilingvismul în societatea contemporană. Reconfigurări curente ale Alterității	32
1.2.5 Conectând educaționalul cu politicul și alegerile de limbă - o perspectivă europeană	38
1.2.6 Teoria languaging, practici polilingve, un șablon pentru fundamentarea dezvoltării tezei de față	43
1.2.7 Alteritate, identitate și practici de limbă	47
Partea 1.3 Practici multilingve în instituții educaționale locale CLIL	53
1.3.1. Minorități în peisajul autohton	53
1.3.2 Politici de integrare în peisajul autohton	55
1.3.3 Cursuri CLIL	55
1.3.4 Politici lingvistice în USAMV	57
1.3.5 O varietate de Engleze: Engleza ca Lingua Franca, Engleza pentru Scopuri Specifice, Engleza pentru Scopuri Academice, Engleza Științifică	58
1.3.6 Discursul în sala de clasă	60
Partea 1.4. Observații, analize și interpretări despre participanții din micro-comunitate	62
1.4.1 O etnografie a participanților studiului de caz. Descrierea înregistrărilor in situ din perspectiva unui observator-participant	62
1.4.1.1 Setul de Reguli și Obligații al mediului de laborator	64
1.4.1.2 Dispunerea fizică a mediului de laborator	66
1.4.2 Seminar #1	66
1.4.2.1 Roluri În-grup	71
1.4.2.2 Roluri În afara-grupului	72
1.4.2.3 Acte de vorbire în sala de clasă	73
1.4.3 Seminar #2	76
1.4.4 Seminar #3	78

1.4.4.1 Cerințele activităților de seminar	80
1.4.4.2 Rolurile studenților și profesoarei de seminar	80
1.4.4.3 Acte de vorbire	83
Partea 1.5 Concluzii	83
CAPITOLUL 2:	85
PLANUL DE CERCETARE ȘI METODOLOGIE	85
Partea 2.1 Introducere	85
Partea 2.2 Obiectivele și ariile de investigație ale cercetării	86
2.2.1 Obiective calitative	86
2.2.2 Obiectivele analizei cantitative	89
2.2.2.1 Arii de investigație cantitativă	91
Partea 2.3 Planul de cercetare	92
2.3.1 Despre generalizarea calitativă	92
2.3.2 Prezumții ontologice	94
2.3.3 Prezumții epistemologice	96
2.3.3.1 Abordarea Grounded Theory	97
2.3.4 Prezumții axiologice	100
2.3.4.1 Poziția de cercetare	102
2.3.4.2 Etica cercetării	107
2.3.4.3 Abordări de tip etic și emic	108
2.3.5 Metodologie	110
2.3.5.1 Eșantionul studiului de caz	110
2.3.5.2 Cercetare calitativă	112
2.3.5.3 Cercetare cantitativă	118
2.3.5.3.1 Formatul chestionarelor	121
2.3.5.3.2 Formatul chestionarelor-sursă	124
2.3.5.3.3 Chestionarul studenților	126
2.3.5.3.4 Chestionarul profesorului	138
2.3.6 Metode de investigație	147
2.3.7 Participanții studiului de caz - eșantionare	150
2.3.8 Validitate și fiabilitate	152
Partea 2.4 Etapele de cercetare	155
2.4.1 Fundamentare științifică	155
2.4.2 Planul de cercetare	155
2.4.3 Transcripție	157
2.4.4 Traducere	157
2.4.5 Codificare	158
2.4.6 Analiza pe bază de modelelor de investigație	161
Partea 2.5 Concluzii	163

CAPITOLUL 3:	165
ANALIZA DATELOR CALITATIVE ȘI DISCUȚIA REZULTATELOR	165
Partea 3.1 Introducere	165
Partea 3.2 Analiza rezultatelor și interpretarea datelor	167
3.2.1 Variabilitate și imprevizibilitate în interacțiuni locale	168
3.2.2 Rezultatele cercetării	169
3.2.2.1 Efectele languaging	169
3.2.2.1.1 Apariția frecventă a instanțelor code-switching	173
3.2.2.1.2 Amestecuri bilingve	176
3.2.2.1.3 Code-switching-ul ca marker Membership Categories și al relațiilor între vorbitori	181
3.2.2.1.4 Instanțe de predare de conținut și limbă de la student la student	186
3.2.2.1.5 Informalizarea mediului de seminar	195
3.2.2.1.5.1 Folosirea vulgarismelor	196
3.2.2.1.5.2 Termeni informali de adresare	202
3.2.2.1.5.3 Instanțe de rapping, râsete, cântat, mieunat, lătrat	206
3.2.2.1.5.4 Glume (recurente)	212
3.2.2.1.5.5 Interpretări „teatrale”	216
3.2.2.1.5.6 Dansând, sărind, „joaca de-a conflictul”	218
3.2.2.1.5.7 Interpretări teatrale și gesturi direcționate special înspre aparatele de înregistrat	221
3.2.2.1.6 Abilitate metalingvistică	224
3.2.2.1.7 Dezvoltarea unor „lingua franca parțiale”	230
3.2.2.1.8 Dezvoltarea unui limbaj specific participanților micro-comunității	240
3.2.2.1.9 Instanțe cu un număr restrâns sau lipsite de code-switch-uri	241
Partea 3.3 Factori languaging	247
3.3.1 Factori dependenți de micro-comunitate și care favorizează apariția de varietăți marcate de limbă (code-switch-uri)	248
3.3.1.1 Factorul funcțional	248
3.3.1.2 Factorul emoțional	258
3.3.1.3 Schimbări de temă	266
3.3.1.4 Mișcarea fizică prin spațiul mediului de seminar	273
3.3.1.4.1 Formații și disoluții rapide de seturi micro R-O stabilite ad-hoc	274
3.3.1.4.2 Alegeri recurente în configurații habituale de grup care determină rute habituale de interacțiune în spațiul fizic al mediului (cărora li se atașează roluri habituale, și scripturi sociolingvistice de interacțiune)	281
3.3.2 Factori dependenți de micro-comunitate și care direcționează apariția instanțelor de code-switching (dependenți de factorii menționați anterior):	286
3.3.2.1 Marker de comprehensiune al materialului de seminar inițiat de studenți	286
3.3.2.2 Uz habitual în subgrupuri specifice	289
3.3.2.3 Instanțe de predare de limbă de la student la student	292
3.3.2.4 Acte de vorbire directive implicite și explicite	294

3.3.2.5	Code-switching ca strategie de preluare a inițiativelor de comunicare	297
3.3.2.5.1	Direcționarea lucrului în echipă	298
3.3.2.5.2	Îmbunătățirea ratelor de răspunsuri pozitive la acte directive	300
3.3.2.6	Tranziții de roluri inițiate de studenți	300
3.3.2.7	Renunțări la activitățile de seminar inițiate de studenți	303
3.3.2.8	Reinițieri în activitățile de seminar inițiate de studenți	307
3.3.2.9	Code-switch-uri influențate de prezența aparatelor de înregistrare	308
Partea 3.4 Concluzii		312
CAPITOLUL 4:		315
CONCLUZII		315
Partea 4.1 Introducere		315
Partea 4.2 Analiza itemilor chestionarelor		316
4.2.1	Item nr. 1	317
4.2.2	Item nr. 2	320
4.2.3	Item nr. 3	321
4.2.4	Items nr. 4 and 5	323
4.2.5	Item nr. 6	324
4.2.5.1	Contextul multilingv al studenților - conținutul seminarului	324
4.2.5.2	Context multilingv - interacțiunea cu colegii	325
4.2.5.3	Context multilingv - interacțiunea cu profesoara de seminar și asistența de seminar	326
4.2.5.4	Context multilingv - experiența profesoarei și asistenței de seminar	326
4.2.5.5	Contextul monolingv al studenților - conținutul seminarului	327
4.2.5.6	Contextul monolingv al studenților - interacțiunea cu colegii	328
4.2.5.7	Contextul monolingv al studenților - interacțiunea cu profesoara de seminar și asistența de seminar	328
4.2.5.8	Contextul monolingv - experiența profesoarei și asistenței de seminar	328
4.2.6	Item nr. 7	329
4.2.7	Item nr. 8	330
4.2.8	Rezultatele chestionarelor la nivel macro	331
Partea 4.3 Descriptori plurilingvi CEFR versus rezultatele tezei		333
4.3.1	Descrierea CEFR	333
4.3.2	Obiectivele menționate de CEFR	342
4.3.3	Descriptorii competențelor generale plurilingve și pluriculturale	336
4.3.4	Interacțiune, mediere și adecvare sociolingvistică la nivel micro	337
4.3.5	Colaborare și conducere a lucrului în echipă	339
4.3.6	Descriptorii ai competențelor plurilingvă și pluriculturală	342
4.3.6.1	Markeri de comprehensiune plurilingvă	343
4.3.6.2	Markeri în producția plurilingvă	344
4.3.6.3	Markeri pluriculturuali	346

Partea 4.4 Implicațiile cercetării	347
4.4.1 Implicații pentru educație	349
4.4.1.1 Procesul de învățare-predare	349
4.4.1.2 Evaluarea semestrială în educația formală a studenților	350
4.4.2 Implicații pentru cercetare	353
4.4.3 Implicații în practică	353
Partea 4.5 Contribuțiile cercetării și inovații	354
Partea 4.6 Limitările cercetării	360
Partea 4.7 Recomandări pentru cercetări viitoare	364
ANEXE	368
Anexă 1: Transcripții	368
Anexă 2: Notăția Jefferson	392
Anexă 3: Chestionarele-sursă folosite pentru structura chestionarelor studenților și profesoarei de seminar	394
Anexă 4: Tabele - colectarea datelor cantitative și testare	405
BIBLIOGRAFIE	406

CAPITOLUL 1

MULTILINGVISM – O PREZENTARE TEORETICĂ DE CONCEPTE CHEIE

Principalele arii de investigație alese în cadrul cercetării doctorale de față aparțin domeniului sociolingvisticii, mai precis a multilingvisticii. Această teză de doctorat, de o natură calitativă în primul rând, și cantitativă secundar, este interesată în a aduce la suprafață, prin metoda inductivă Grounded Theory, a strategiilor de tip languaging și code-switching, la care au recurs un grup de studenți Erasmus multilingvi, în al doilea an de studiu, din cadrul educațional al Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară, din Cluj-Napoca, în încercările lor de navigare a sarcinilor de lucru din domeniul fiziologiei. Această arie de investigație a tezei și analiza aferentă conversațiilor spontane înregistrate, atât audio, cât și video, au determinat apariția unor efecte, dar și factori responsabili ai instanțelor de tip code-switching și altor fenomene de natură sociolingvistică. Astfel, cercetarea a fost capabilă să ofere o imagine a modului în care fenomenele observate la nivel micro pot fi corelate cu coordonatele curente ale modelelor migrației din zilele noastre. De asemenea, acestora se adaugă creșterea vizibilă a mediilor lingvistice superdiverse și a utilizării tot mai frecvente a englezei ca lingua franca, la nivel global.

Așadar, capitolul de față, este împărțit în cinci subcapitole principale, dintre care primul este intitulat „Introducere” și este structurat în așa fel încât să prezinte, pe scurt, o descriere a parcursului de cercetare ales de autoarea acestor pagini. Astfel, ceea ce va fi expus în primele pagini ale tezei este o versiune concentrată a întregului proces de cercetare, începând de la schița proiectului, selecția studiului de caz, și ajungând la compilarea metodologiei propuse, la colectarea de date și interpretarea rezultatelor. Cu scopul de a aprofunda punctul de pornire al tezei în sine, secțiunea 1.2 al primului capitol

își propune să urmărească procesul de fundamentare științifică a lucrării, revizuirea diferențelor dintre ideologiile de natură monolingvă și multilingvă, diferențele dintre alternarea (principala temă analizată) și amestecarea varietăților de limbă, alături de prezentarea diferențelor de conceptualizare a noțiunii de Alteritate prin intermediul teoriei languaging și practicilor polilingve.

Secțiunea 1.3, intitulată „Practici multilingve în instituții educaționale locale CLIL”, oferă o imagine a dimensiunii politice a practicilor multilingve, în special a celor ce pot fi observate la nivel local. Astfel, o scurtă privire de ansamblu asupra minorităților din spațiul autohton va fi scoasă în evidență, precum și politicile de integrare menționate ca fiind valabile în același mediu. De asemenea, legătura dintre politicile de limbă rezultante la nivelul USAMV și a formatului de curs de tip CLIL „Învățarea integrată de conținut și limbă” va fi discutată, pe baza acestora fiind construită structura seminarului sub observație. În ultimul rând, vor fi prezentate și legătura dintre limbile vorbite la nivel local, prin intermediul analizei discursului instituțional, varietăților de engleză vorbite la nivel universitar și discursului specific sălii de clasă.

Următoarea secțiune a capitolului de față își propune să aducă în vedere un prim contact cu eșantionul studiului de caz ales, fiind descris formatul celor trei seminarii în cadrul cărora cercetătoarei i-a fost acordat accesul necesar pentru înregistrarea activităților și conversațiilor acestor actori sociali. Reieșind din aceste pagini sunt observațiile de natură etnografică a dispunerii fizice a laboratorului, rolurile rezultante în conversații, precum și scripturile socio-lingvistice corelate cu acestea, ele ajutând cercetătoarea în detalierea secvențelor de predare, cerințelor de seminar, dar și actelor de vorbire emergente, care indexează particularitățile acestei micro-comunități de vorbitori multilingvi. Nu în ultimul rând, partea 1.5 prezintă concluziile observațiilor in situ ale studiului de caz investigat.

CAPITOLUL 2

PLANUL DE CERCETARE ȘI METODOLOGIE

Al doilea capitol al tezei debutează, într-un mod similar, cu o secțiune intitulată „Introducere”, care își propune să ofere o privire de ansamblu asupra temelor propuse spre dezbateră în paginile successive. Așadar, partea 2.2 „Obiectivele și ariile de investigație ale cercetării” este structurată în trei mari secțiuni: prezentarea și discuția obiectivelor calitative, urmate de cele cantitative și explicarea ariilor de investigație cantitativă. Partea 2.3, denumită „Planul de cercetare” este subîmpărțită în descrierea prezumțiilor ontologice, epistemologice și axiologice, pe baza cărora se fundamentează planul de cercetare metodologică a tezei. În cadrul prezumțiilor epistemologice sunt detaliate, de asemenea, liniile directe ale abordării Grounded Theory, această metodă inductivă de investigație științifică, fiind cea preferată în cursul cercetării.

În plus, secțiunea 2.3.4 „Prezumțiile axiologice” este, de asemenea, structurată în subdiviziuni pentru a detalia poziția asumată de cercetătoare în raport cu eșantionul studiului de caz, alături de etica cercetării, și nu în ultimul rând, abordările etică și emică, ambele alese de autoare. Secțiunea 2.3.5 „Metodologie” oferă detalii în legătură cu specificul studiului de caz, precum și o abordare în profunzime a modelelor de analiză calitativă și cantitativă aplicate pe conversațiile transcrise și traduse, atât ale studenților, cât și ale profesoarei de seminar și asistentei sale doctorande, din timpul celor trei seminarii pe parcursul cărora au fost colectate datele. În același subcapitol sunt prezentate în detaliu formatul celor două versiuni de chestionare administrate studenților și profesoarei, fiind scoase în evidență scopurile de cercetare urmărite prin intermediul fiecărei secțiuni ale acestora, atât la nivel individual, dar și la nivel macro.

Capitolul al doilea al tezei descrie totodată metodele de cercetare utilizate în analiza transcripțiilor, metodele de eșantionare selectate, precum și argumentele în favoarea metodologiei selectate în vederea validării științifice a rezultatelor tezei. Partea 2.4

„Etapile cercetării” poate fi descrisă ca un compendiu condensat al etapelor de cercetare utilizate în creionarea lucrării de față: planul de cercetare, transcripția, traducerea, etapa codificării temelor calitative și cea a analizei pe baza modelelor selectate. Capitolul se încheie cu secțiunea „Concluzii”.

CAPITOLUL 3

ANALIZA CALITATIVĂ A DATELOR ȘI DISCUȚIA REZULTATELOR

Capitolul 3 constituie nucleul tezei și, discutabil, cea mai importantă parte a întregii lucrări de doctorat - detalierea descrierii analizei calitative a datelor și discuția rezultatelor. Secțiunea „Introducere” a acestui capitol este urmată de partea 2.3, intitulată „Analiza rezultatelor și interpretarea datelor”, care se axează pe prezentarea rezultatelor cercetării pornind de la „efectele languaging” observate ca fiind produse de un grup de indivizi multilingvi care creează acte de limbă („languaging”), în încercarea de rezolvare a obiectivelor de seminar, desfășurate fie în pereche, fie în grupuri, prin intermediul englezei ca mijloc de comunicare, dar și a unei diversități de alte varietăți lingvistice și fenomene de limbă, printre care, code-switching-ul ocupă un loc central. Astfel, se poate observa următoarea listă de efecte pe baza analizei transcripțiilor: apariția frecventă de fenomene code-switching, crearea de amestecuri bilingve, precum și descriptorii Membership Category care pot fi atașați fiecărei instanțe de switching observate, și prin intermediul cărora se poate face sens de dinamica socială a vorbitorilor și relațiilor dintre aceștia. Aceste elemente sunt acompaniate de instanțe de învățare de la student la student, atât legate de conținutul seminarului, dar și de natură lingvistică, cărora li se adaugă următoarele aspecte care au un rol în procesul de „informalizare” a mediului de laborator studiat, prin: folosirea de vulgarisme, termeni informali de adresare, instanțe paraverbale și informale de comportament, glume recurente, „interpretări teatrale” în mediul seminarului, repere de acțiune și gestică (dansuri, sărituri, „joaca de-a lupta” în același mediu universitar), și nu în ultimul rând, gesturi și replici adresate direct cercetătoarei și instrumentelor de înregistrare. Efectele de limbă observate ulterior apar sub forma unei abilități metalingvistice, apariției

unor „lingua franca parțiale” și dezvoltării unui limbaj de comunicare specific micro-comunității. Instanțele în care nu apar deloc, ori în număr foarte restrâns acte de code-switching sunt folosite în completarea analizei.

Partea 3.3 al aceluiași capitol detaliază prezentarea factorilor de limbă care au fost identificați ca fiind direct responsabili de apariția switch-urilor înregistrate în transcripții. Printre aceștia se numără cei de factură funcțională, emoțională, cei corelați cu tema discuțiilor din seminar și cei determinați de activitatea fizică (mișcările) din laborator. Acestor factori independent de micro-communicate studiate li se adaugă factories direct corelate cu aceasta, sub forma unei „taxonomii” comprehensive: implicate și în schimbarea activităților și subiectelor de discuție de la cele de seminar la unele de natură personală, inițiate de către studenți, precum și utilizarea habituală a switching-ului în grupuri specifice, alături de switch-urile folosite pentru inițierea discuțiilor, dar și enunțarea de acte de vorbire directive și pentru a semnaliza comprehensiunea materialului de seminar. La final, switch-urile influențate de prezența aparatelor de înregistrare au fost discutate separat, secțiunea „Concluzii” marcând finalul capitolului 3.

CAPITOLUL 4

CONCLUZII

Ultimul capitol al tezei, intitulat „Concluzii” debutează, în mod similar, cu o secțiune introductivă al cărei scop e de menținere a simetriei structurale a tezei și de a oferi o prezentare pe scurt a temelor principale ce urmează a fi discutate. Așadar, partea 4.2 oferă o explicație, item cu item, a analizei calitative și cantitative a răspunsurilor participanților la fiecare secțiune a chestionarului. Astfel, subcapitolul de față este împărțit în 8 subdiviziuni, toate urmărind scoaterea în evidență a evaluării individuale a fiecărui item, dar și una de ansamblu, la nivel macro. Subsecțiunea dedicată explicitării itemului 6, din cadrul ambelor chestionare adresate studenților și profesoarei de seminar, este cel mai amplu dintre itemi, necesitând o diviziune în mai multe nivele de investigație adresată participanților - avantajele și dezavantajele percepute în cadrul activităților desfășurate în grupuri monolingve versus multilingve. Itemii rămași se focusează în principal pe obținerea unei descrieri a configurațiilor repertoriilor lingvistice ale participanților, evaluării individuale a actelor de limbă folosite în varii situații și a atitudinilor față de multilingvism.

Secțiunea 4.3 al capitolului de față “Descriptori plurilingvi CEFR versus rezultatele tezei” este conceput în principal cu scopul de a realiza o comparație între portretul emergent al unui grup local de vorbitori multilingvi în tranzit și a comportamentului lor lingvistic preferat și intenționat, și ceea ce ultima versiune a Cadrului European Comun de Referință a Limbilor Străine propune ca fiind elementele de bază ale competențelor plurilingve și pluriculturale ale vorbitorilor multilingvi ai zilelor noastre. Așadar, această secțiune se va ocupa de obiectivele exprese ale CEFR,

descriptorii generali ai competențelor menționate anterior, incluzând aspecte ce țin de colaborare, conducere a lucrului în echipă, interacțiune și mediere în medii multilingve.

Partea 4.4 face referire la implicațiile de cercetare ale tezei de față, pe mai multe nivele. Aceste implicații sunt de natură educațională, vizând atât procesul de predare-învățare, dar și formatul evaluării în educația formală. Implicațiile generale pentru cercetare, și cele particulare, pentru practică sunt de asemenea aduse în vedere. Partea 4.5 detaliază contribuțiile și inovațiile aduse de lucrarea de față, în timp ce limitările sale sunt discutate în partea 4.6. Recomandările de cercetare pe viitor sunt prezentate în partea 4.7, urmând ca paginile finale ale tezei să se încheie cu secțiunea „Anexe”, împărțită în patru mari arii de interes, în timp ce bibliografia este prezentată în ultimele pagini ale lucrării de față, cu intenția de a aduce la suprafață toate materialele utilizate de cercetătoare în cadrul creionării tezei, de la primii până la ultimii pași ai procesului de cercetare.

Cuvinte-cheie: multilingvism, code-switching, practici de tip languaging, medii educaționale superdiverse, Engleza Lingua Franca, Grounded Theory, perspectiva interacționistă, teoria identității